

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

DIBATSELA 2015

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2½

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 29.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi.
2. Bala letlakala le ka tlhokomelo pele o thoma go araba dipotšišo.
3. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka.
4. Lebelela diteng letlakaleng le le latelago gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o ithutilego lenyaga.
5. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.
6. Lephephe le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO:

KAROLO YA A:	Theto	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Kanegelotšhaba	(25)
KAROLO YA C:	Papadi/Terama	(25)
7. Latela ditaelo tšeo di hwetšwago mathomong a KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE ka kelohloko.
8. Araba dipotšišo tše TLHANO:
 - TŠE THARO go tšwa go KAROLO YA A
 - E TEE go KAROLO YA B
 - E TEE go KAROLO YA C
 - Diriša lenaneotekolo
9. Nomora dikarabo tša gago go swana thwii le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.
10. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
11. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.
12. Botelele bja dikarabo tše telele:

KAROLO YA A:	Mantšu a go se fete a 300
KAROLO YA B le YA C:	Mantšu a go se fete a 450
13. Botelele bja dikarabo dipotšišong tše kopana:

Kabo ya meputso e tla šoma bjalo ka tlhahlo ya botelele bja karabo yeo e letetšwego.
14. Nako yeo e ukangwago:

KAROLO YA A:	Metsotso ye 40
KAROLO YA B:	Metsotso ye 55
KAROLO YA C:	Metsotso ye 55

KAROLO YA A: THETO**Direto tšeo di bonwego: Araba dipotšišo tše PEDI fela.**

NOMORO YA POTŠIŠO	POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA
1. 'Khudugo'	Potšišo ye telele	10	5
2. 'Theeletša Mokgadi'	Potšišo ya setsopolwa	10	7
3. 'Re tšeane'	Potšišo ya setsopolwa	10	8
4. 'Mmanalane'	Potšišo ya setsopolwa	10	9

LE**Sereto seo se sa bonwago (Ke kgapeletšo)**

5. 'Bogadi'	Potšišo ya setsopolwa	10	10
-------------	-----------------------	----	----

***ELA HLOKO:** Mo KAROLONG YA B le YA C, araba potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. Ge o arabile potšišo ye telele KAROLONG YA B/C o swanetše go araba ya ditsopolwa go tšwa go KAROLO YA C/B. O swanetše go araba potšišo E TEE fela mo KAROLONG YA B le YA C.

KAROLO YA B: PADI/KANEGELOTŠHABA**PADI: Araba potšišo E TEE fela go tšwa pading ye o e badilego.**

6. <i>Lenong la Gauta</i>	Potšišo ye telele	25	11
7. <i>Lenong la Gauta</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	11
8. <i>Ngwana wa Mobu</i>	Potšišo ye telele	25	13
9. <i>Ngwana wa Mobu</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	13
10. <i>Lešitaphiri</i>	Potšišo ye telele	25	15
11. <i>Lešitaphiri</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	15
12. <i>Tlhakoleng</i>	Potšišo ye telele	25	17
13. <i>Tlhakoleng</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	17

GOBA**KANEGELOTŠHABA: Araba potšišo E TEE fela go tšwa go kanegelotšhaba ye e latelago.**

14. <i>Todi ya Batlogolo</i>	Potšišo ye telele	25	20
15. <i>Todi ya Batlogolo</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	22

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA**Araba potšišo E TEE fela go tšwa papading ye o e badilego.**

16. <i>Naga ga di etelane</i>	Potšišo ye telele	25	24
17. <i>Naga ga di etelane</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	24
18. <i>Lehufa</i>	Potšišo ye telele	25	27
19. <i>Lehufa</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	27

LENANEOTEKOLO/LENANEOTSHWAYOTSHWAYO

Dira leswao la (✓) go lenaneotekolo le le latelago go kgonthišiša ge e ba o lateletše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA DIPOTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	TSHWAYO (✓)
A: Theto (Direto tšeo di bonwego)	1-4	2	
A: Theto (Sereto seo se sa bonwago)	5	1	
B: Padi (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa) GOBA	6-13	1	
B: Kanegelotšhaba (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa)	14-15		
C: Papadi/Terama (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa.)	16-19	1	
ELA HLOKO: Mo KAROLONG YA B (B(i) le B(ii)) le C, hlokomela gore o arabile potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. Mo KAROLONG YA B (B(i) le B(ii)), o fetola potšišo YA B(i) GOBA YA B(ii).			

KAROLO YA A: THETO***DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe*****DIRETO TŠEO DI BONWEGO**

Araba dipotšišo TŠE PEDI fela.

POTŠIŠO YA 1: POTŠIŠO YE TELELE

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya sereto se se latelago o lebeletše mohuta wa sona (thetokgwabo) le sebopego sa sona (ditemanatheto le methalotheto).

Teori: (2)

Dintlha: (7)

Polelo e tla abelwa moputso o tee: (1)

KHUDUGO – SR Machaka

- 1 Re be re dutše re iketlile,
- 2 Kua ga gešo nageng ya maamušo,
- 3 Tlala e sa tsebje mabung a lebese,
- 4 Tšhego e sa lemogwe gae ga dikgaka,
- 5 Lenyora le se gona dinoka di ela.

- 6 Ka gopola matopa a gešo ke a lla,
- 7 Mahlo a ponya ka phophola tsela,
- 8 Ka re molato ke eng wena Khudugo;
- 9 O reng wa ntlahlela mo leganateng,
- 10 Moo meedi ya gona e phadimago bodutu?

- 11 Khudugo ga e botse e a hlaba,
- 12 Yona re bone e letša diputswa,
- 13 Banna ba kgapha mahlodi e se bana,
- 14 Ba llela mabu a ba thupeditšego.
- 15 Khudugo tseba o moeti yo sehlogo.

- 16 Moo ke yago ke yo thoma gape,
- 17 Ke tla hwetša dihlare tša mehuta,
- 18 Gomme ka thoma go di fa maina,
- 19 A ntebatša tša mobu a ntetšego.

- 20 Moo ke agilego bangwe ba sepetše,
- 21 Ke hweditše ba tlogetše mehlala,
- 22 Ke lekile go e latela ka imelwa,
- 23 Ka palelwa go tseba pele le morago,
- 24 Ka se kwešiše ka omanyanya Khudugo.

- 25 Ke thomile go theolla dithaba,
26 Gape le dinoka ka di fa maina,
27 Didiba le meboto ka se di le bale;
28 Ka re wola leina la wona ke lona le,
29 Sela sona ka re la sona ke le.
- 30 Ge ke fura lela fela dithaba –
31 Le malao a borakgolo ke a tlogetše,
32 Ke dumile fela ge nka be ke a kuke,
33 Ke itshepelele le marapo a madi a ka,
34 Nna ke šohle le ona mašohlošohlong.
- 35 Le teile kgomo lenaka Baswana!
36 La re kgogo boela maropeng,
37 Gobane moraka o hloka ditshelo,
38 O fa motho sethitho le botšididi,
39 Mo go hlokago moriti le legora.
- 40 Wena moemaemišabatho tseba se!
41 Ge e le ditumedišo tša ka di fedile,
42 Go wena ke go fa letsogo la lehloyo,
43 Gobane o nkhuđuđitše ke sa nyake,
44 Wa ntloša nageng ya maswi le dinose.

[Letl. 20]

[10]**GOBA**

POTŠIŠO YA 2: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Bala ditemanatheto tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

THEELETŠA MOKGADI – SR Machaka

- 1 Ke rile ke ya Thoseng la nganga;
 2 La mpotša nnete ka e lahlela kgole,
 3 Gobane bošemane bo be bo nkakatletše,
 4 Bo mpeile mahlong a ngwana wa Lekubu:
 5 Yo botse bjagwe bo phalang dinonyana,
 6 Nomawi setswatswa se hlokago lekgohlo
 7 Ke be ke mo rapela e le modingwana wa ka.
- 8 Lehono ke wele fase ka matolo le dinala,
 9 Sello sa ka Batlokwa ba se ganne –
 10 Ba re ba mpoeditše ka mela mafego;
 11 Ka ipolaya ka bothata bja bosogana,
 12 Ka botša batswadi mantšu a go sasamela.
 13 Mma le papa ba mphile naka ya mokhure,
 14 Ke rile ke tla e letša ya ntetša
- 15 Ntshwareleng Batlokwa ke šaeditše,
 16 Ke sepetše tsela ka thoko ka timela,
 17 Fela badimo ga ba ntahlela saruri,
 18 Ba rile mo go sa boelwego ke teng.
 19 Ke tseleng ke gopotše tsheola ya lerato;
 20 Ke a mmona yo mosehlana o sa nkemetše,
 21 Nkwe e gana go šutela pele ke sa phela ...

[Letl. 23]

- 2.1 Efa lentšu la go ipihla leo le laetšago gore batswadi ba moreti ba ile ba gana ge a eya Thoseng. (1)
- 2.2 Bontšha sebopego sa ka ntle sa sereto se o lebeletše ditemanatheto le methalotheto. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.3 Beakanya lenaneo la morumokwano go ya ka moo le rulagantšwego ka gona temanathetong ya 1. (1)
- 2.4 Hlaloša mošomo wa poeletšo ya dinoko yeo e dirišitšwego mothalothetong wa 3. (2)
- 2.5 Laetša ka moo kgethontšu e dirišitšwego ka gona methalothetong ya 12 le 13 go laetša gore batswadi ba kwele bohloko. Ngwala dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.6 Hlatholla maikutlo a sereti mabapi le seema sa gore: Ngwana llela nakana mokhure sehla o mo neye, go ya le ka mo se dirišitšwego ka gona. (2)

[10]**GOBA**

POTŠIŠO YA 3: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Badišiša ditemanatheto tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

RE TŠEANE – SN Tseke

- 1 ... O lebetše neng tša maloba tša tsatselano,
 2 O lebetše neng mola re huetšana ka kutswano,
 3 Ge o ntshepiša tshepagalo le kagišano,
 4 Ge o nkhlofetša kgaogantšho ya lehu fela?
 5 Radia nna fela Modimo o se ke wa mo lebala.
- 6 Maloba ke tlile bošego le mosegare go wena,
 7 Maloba ke go etetše ka tlala le mokhora,
 8 Maloba ke tlile ka ditšhila le malabuhla,
 9 Maloba ke gorogile ka masa go sa sa,
 10 Fela wa nkamogela ka lešoko le borutho.
- 11 Ke go khukhunetše ke nkgga bodiidi fela
 12 Ke go farile ke le wa kudumela le lefetla,
 13 Ke go atlile ka moya wa motšoko le maphoroma,
 14 Ke go gokaretše ka lerato mahwafa e le poponono,
 15 Fela ka mehla ke le moratiwa, diba sa lerato.
- 16 O rutilwe ke mang go nthatharathiša?
 17 Ka boyo le boboyo bja ka bošego le mosegare?
 18 O thomile neng go ntlwaetša nako bokapudi?
 19 O thomile kae go se ntshepe bokampša?
 20 Se adingwe mekgwamefsa adingwa tlhaologanyo.
- 21 Lenyalo ga se sa mogaba sefoka,
 22 Tšeano ga se mokatwana wa mašemong;
 23 Ka legae lerato, lešoko leratano fela;
 24 Ke kgotlelano, tirišano le go thekgana,
 25 Wa boraro le wa bone go rena ke mosenyetša.

[Letl. 60]

- 3.1 Tsopola morumokwanotia wo o dirišitšwego temanathetong ya 1. (1)
- 3.2 Efa maganetšani ao a dirisitšwego temanathetong ya 2. (1)
- 3.3 Ka boripana hlaloša mohola wa poeletšothomi yeo e dirišitšwego temanathetong ya 2. (2)
- 3.4 Bontšha kgopolo yeo e hlagišwago ke mothalotheo wa 16 le wa 18. Tiiša karabo ya gago. (2)
- 3.5 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša mošomo wa tshwantšhanyo yeo e dirišitšwego mothalotheo wa 19. (2)
- 3.6 Na o a dumela gore molaetša wa sereto se o bohlokwa bophelong bja baratani? Fahlela karabo ka dintlha TŠE PEDI. (2)

[10]**GOBA**

POTŠIŠO YA 4: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Lebeledišiša ditematheto tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

MMANALANE – JR Maibelo

- 1 ... Wena Mmanalane 'a bootopedi sengwathamoratha,
 2 Wena naletšana pekenya ya dinamagatšana,
 3 Hleng nke go kgololwa ga gago go ile gwa ba tiholatherišano,
 4 Bahlankedibopi ba buša ba go potologa lebowelela ka la wa nkgogorupa,
 5 Wa be wa ba mmatheletšane'a botse bja mahlo ke diala?
- 6 A botsebogolo bja Mmanalane ga se bja nnyedimane 'a thola,
 7 Ka ge e re go phumega e go tseba go tšwe go le gona,
 8 E le kotsi ga se ya madi fela, Maaparaswana,
 9 Yona e kgotsofaditšwe ke ge e iphološa?
- 10 A gona poo o fela o otlwa ke efe, wena Nalana' thola,
 11 E sa kgotsofatšwego ke lebotlana seipone kako la boRara,
 12 E kgahlwago ke dikunkuru bommagotole digotolamala,
 13 Di gotolago peu ya bomonna e sa swarwego manenolo?
- 14 Aowa, fela o le theletšana, Mmanalane sekwaikwai,
 15 Kwakwaila di go bone ditšhatšhaokatedu,
 16 Se sa felego le wena o a tseba ke sehlola,
 17 Le mala a a no fela go šale lehoa.

[Letl. 29]

- 4.1 Efa kgethontšu yeo e dirišitšwego ke sereti mothalotheong wa 1 go laetša gore Mmanalane ke motho. (1)
- 4.2 Tsopola poeletšo ya senoko ye e dirišitšwego mothalotheong wa 5. (1)
- 4.3 Ka dintlha TŠE PEDI ngwala kakaretšo yeo e tšweletšwego ke temanatheto ya 2. (2)
- 4.4 Tšweletša sešura mo mothalotheong wa 9 o be o fe mohola wa sona. (2)
- 4.5 Laetša papadišantšu ye e tšwelelago mothalotheong wa 12 o be o fe le mohola wa yona. (2)
- 4.6 Hlaloša maikutlo a sereti seretong se. (2)

[10]**LE**

SERETO SEO SE SA BONWAGO (KE KGAPELETŠO)**POTŠIŠO YA 5: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA**

Lebeledišiša ditemanatheto tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

BOGADI – MJ Mpepele

- 1 ... Ke gona bogadi bowelakalana;
 2 Ke gona bogadi bogadikathotse.
 3 Ba bagolo bona molao ba mo file,
 4 Ba re o re o fihla o ba dumediše.
 5 O fihlile a segasega morwedi 'a kete,
 6 A bonwa a segetše saruri a se a hlalefa.
- 7 Tša bogadi ke swana ya mošate,
 8 Tša bogadi ke tšhilo di a šila.
 9 O fihlile a feafea morwedi 'a kete,
 10 O tsebile ge e le tšhwene a lewa mabogo.
 11 A marediredi mabato a botšwa ge a a boga,
 12 A botšwa ge a a kganela le go a fahlogela.
- 13 Ba re ke mosadi mang ge le bona?
 14 Ba re mosadi o kile a ba kaaka?
 15 Mmatswale a re ngwana o nyetše mmagwe;
 16 Mmatswale a re ngwana o nyetše thaka ya ka.
 17 Ke bogadi bo inyakela kgotlelelo fela;
 18 Ke bogadi ka mehla bo thantšha thotše ...

[MP Makgamatha: 1995: 24]

- 5.1 Tsopola poeletšothomi temanathetong ya 1, o be o fe lebaka la karabo ya gago. (2)
- 5.2 Ditemanatheto tše di utolla gore sereto se ke sa mohuta ofe? Fahlela karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 5.3 Hlatholla kgopolo ye e tšweletšwago ke mothalotheo wa 15 le wa 16. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 5.4 Na seema seo se tšwelelago mothalotheo wa 10 se dirišwa neng bophelong? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 5.5 Ke maikutlo a mohuta mang ao a renago seretong se? Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)

[10]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/KANEGELOTŠHABA

KAROLONG YE o araba potšišo ya B(i) e lego padi GOBA B(ii) ya kanegelotšhaba. Araba potšišo YE TELELE goba YA SETSOPOLWA. Botelele bja karabo ye telele e be mantšu a go se fete a 450.

PADI**POTŠIŠO YA 6: POTŠIŠO YE TELELE****LENONG LA GAUTA – HDN Bopape**

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya tikologo ya paditseka ye.

Teori: (5)
Dintlha: (15)
Polelo e tla abelwa meputso ye mehlano: (5)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 7: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****LENONG LA GAUTA – HDN Bopape**

Badišiša ditsopolwa tše ka tlhokomelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

'Taba ye ya gago ya go lala o phapharega mašego ga ke e rate le gatee. O be o le kae bošegong bja maabane?'

'Ao! Na seo ke sona se go befedišitšego ka tsela ye?'

'Nka go botšiša potšišo le wena wa mphetola ka potšišo bjang? Ke re o be o ile kae bošegong bja go feta?' Brenda o botšiša a bile a itia malao ka letswele.

'Ke ra gore yeo ga se potšišo ye o ka mpotšišago yona. O a tseba gore modiro wa ka ke o mobjang. Go go kgotsofatša, le ge ke sa kgahlwe ke dipotšišonyana tša mohuta woo, e re ke go hlathollele: Ke rile pele ke tšhaiša ka iri ya bohano, ka amogela molaetša wa gore koloi ye nngwe e senyegile kua Mmasealama. Mootledi wa yona, Mna. Molapo, o ile a namela pese go tla go bega taba yeo mola mothuši wa gagwe a ile a šala a letile koloi. Ka go realo ke rile go tšhaiša ka swanelwa ke go tšea koloi go ya go bona gore na go ka dirwang ka yeo e senyegilego. Ka ge e be e le bošego, re be re sa kgone go bona gore re dirang mme e filo ba mahlatse ge re ile ra bona koloi yeo mafelelong e kgona go sepela. Bjale ga ke tsebe gore o tshwenywa ke eng gona mo.'

'Gape ke mosadi wa gago mme ke tlamegile go tseba. Bjale o be o reng o sa nteletše mogala? O gopola gore ga ke tshwenyege ka wena ge ke sa go bone?'

[Letl. 8–9]

7.1 Efa didirišwa TŠE PEDI tše di laetšago gore tikologo ke ya sebjalebja go tšwa setsopolweng se. (2)

- 7.2 Poledišano ye e tšwelelago mo e utolla semelo sefe sa Brenda? (1)
- 7.3 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša kgopolo yeo e tšweletšwago ke mongwadi ka go diriša thekniki ya mothalonako setsopolweng se. (2)
- 7.4 Go ya ka poledišano ya Brenda le Nnono, ke ponelopele/tebelelopele efe ye o bago le yona mabapi le bokamoso bja lenyalo la bona go lebeletšwe paditseka ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 7.5 Ka dintlha TŠE THARO hlaloša ka moo phekgogo ya paditseka ye e hlotšego diteng tša setsopolwa se ka gona. (3)
- 7.6 Na o bona setsopolwa se se kgatha tema morerong wa paditseka ye? Šitlela karabo ya gago. (2)

LE**SETSOPOLWA SA B**

'Bona,' ka realo ke mo šupa ka monwana, 'Mohlatlego Maoka, bjale re ilo bolela. Nna le wena ...'

'Eng? O re ke nna mang?' A botšiša a thakgoga malaong a bile a dula ka marago. Molomong wa gagwe go be go palegile monywanyo wa bošilonyana. O ile wa re motho a go botša maaka wa mo laetša gore o go botša maaka? O tla bona a nywanywa monywanyonyana wo mongwe wa bošilonyana go leka go go kgodiša gore o bolela therešo. Mpho o ile a nywanywa monywanywo wo mobjalo.

'O se ke wa ba setswapo Mohlatlego! O se itire lešilo monna! Nna le wena re ilo bolela ditaba bjale, ka fao, fola pelo o thekge ditho morwa.' Ke ile ka bona ka go tabogataboga ga mahlo a gagwe ka letšhogo gore ke mo swere. Leina la gagwe le be le mo tšhošetše la go hwa. 'Bjale mpotše morwa gore ke papadi mang yeo o e bapalago? O nyakang mo?'

'Gabotse o bolela ka eng wena?' A botšiša a šišinya magetla.

'O tla ba wa kwešiša. Bona Mna. Maoka,' ka realo ke mo eletša, 'ga ke rate go lwa nago, ka fao se nkgapeletše go dira bjalo. Ke rata go bapala papadi ye botse le wena ka fao bea dikarata tša gago godimo ga tafola fao di bonalago. Nna ke go botšiša dipotšišo gomme wena o mpha dikarabo ka pela le gona o mpha dikarabo tše botse tše di otlogilego, ke moka ya ba taba ye e fedilego. Go sego bjalo, ga ke go tšhošetše Mna. Maoka, ke tla gapeletšega go di gamola mo go wena ka kgang gomme yeo ke taba ye ke sa ratego go e dira.'

'Gabotse o bolela ka eng wena? O lebešetše kae? O nyaka go reng gabotse?'

[Letl.135–136]

- 7.7 Tsopola tiragalo ye e laetšago moya wa ntwā setsopolweng se. (1)
- 7.8 Efa mohuta wa thulano wo o tšwelelago mo setsopolweng o be o fe le mohlala wa yona. (2)
- 7.9 Mongwadi o dirišetše tebelelo ya mohuta mang temaneng ya ka godimo? Fahlela karabo ya gago. (2)

- 7.10 Go ya ka tsebo ya gago ya paditseka ye, hlatholla thekniki ya tekolanthago/kgadimonthago ye e dirilego gore Nnono Molaba a lemoge gore Mpho o na le se a se tsebago mabapi le polao ya Mmatšhego. (2)
- 7.11 Hlaloša ka mo leina la puku le sepelelanago le diteng tša yona. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 7.12 Na o bona mafelelo a paditseka ye a tšweletša thekniki ya kgegeophetogo? Šitlela karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (3)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 8: POTŠIŠO YE TELELE****NGWANA WA MOBU – SPP Mminele**

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya tikologo ya padi ye.

Teori: (5)
Dintlha (15)
Polelo e tla abelwa meputso ye mehlano: (5)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 9: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****NGWANA WA MOBU – SPP Mminele**

Bala ditsopolwa tše di latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

'Motlogolo, taba ya gago e kwala gabotsebotse. Ebile madi a ka a a bela ge ke e gopodišiša gonabjale. Motšwadinageng yo a ka se re iše felo. Ngwana wa rena o tla re fišegela ka baka la madi ao a re tlemagantšego, a bilego a re rokagantše. Re swanetše go e phafogela taba ye.' O realo a šetše a ema ka maoto, a kokomogile o ka re ke senana. O bile o hunne le matswele se nkego o ntweng.

'Lekomofere lela ke kgale le re dirile kgogwanarobala, o a rereša, motlogolo. Le swanetše go kobakoba ka morago ga gago, o le gapeletše go dira tšeo e lego kgale le swanetše go re direla tšona. Ge le palelwa re tla bona ka ge le etshwa lehlole, gomme re tla le laetša tsela ya go ya gabolona, ra thwala yo mongwe. Ke selo mang, le tatagolona re sa mo tsebe? Lahlang o re dira dinku, eye? A ka tla a go ema pele ge o nyaka go tšwetša bana ba beno pele? Banna! Ke tla botša Mafamo taba ye ka pela. Ke tseba gore yena o tla e fofiša bjalo ka sesasedi mo motseng.' O šikinya hlogo.

'Mahlatse, mmušo o re file maatla a go buša dikolo matšatšing a lehono. Re thwala barutiši ka go rata, le gona re ba raka ka go rata.

Le gona o na le mahlatse, motlogolo, ka gobane nna ke lego malomeago, ke nna ke lego modulasetulo wa *Sekolokomiti – foromane ya mathitšhere* a mo Rethuše. Hahaa! Re tla mmintšha ka oto le tee, mo tlogele ...'

[Letl. 20–21]

- 9.1 Efa mantšu A MABEDI ao a laetšago gore tikologo ke ya sebjalebjae go tšwa setsopolweng sa ka godimo. (2)
- 9.2 Ditiragalo tše di tšwelelago mo setsopolweng se, di utolla semelo sefe sa Mokhura? (1)
- 9.3 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša kgopolo yeo e tšweletšwago ke mongwadi ka go diriša thekniki ya mothalonako setsopolweng se. (2)
- 9.4 Go ya ka poledišano ya Mokhura le Phankga, ke ponelopele/tebelelopele efe ye o bago le yona mabapi le go bitša motho yo mongwe *lekomofere* motseng go lebeletšwe padi ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 9.5 Hlaloša ka moo phekgogo ya padi ye e hlotšego diteng tša setsopolwa se ka gona. (3)
- 9.6 Na o bona setsopolwa se se kgatha tema morerong wa padi ye? Šitlela karabo ya gago. (2)

LE

SETSOPOLWA SA B

Motse wa Makgwareng o a galaka matšatši a. Batswadi ba bana ba sekolo ba ntšha muši ka dinko. Ba ba galakago ka ganong go fetiša, ke batswadi ba bana ba ba opelago sehlopheng sa Phankga. O ka re ba ka phura motho ge ba gopola ka moo ba senyagaletšwego ke ditšhelete ba lokišetša bana leeto la go ya Tshwane, eupša mafelelong la tloga la folotša ka mokgwa wo o sa kwešišegego. Ee, ba bangwe ba khukhunne mašego ba tšama ba adima, mola ba bangwe ba rekišitše dihuswane le dikgogwanyana. Bjale lehono molato o bapolwa godimo ga mang ge lethabo lela la bona le ba tlišeditše manyami? Bontši bo o bapola godimo ga Lahlang. Lahlang ke moradia o ba dirile bana, a ba hupiša lehlokwa.

Mafamo yena o lebetše tša go rema matšang le go tielela mašemo a batho matšatši a, o thalaganya le motse wo a fothela yo mongwe le yo mongwe yo a kopanago le yena mantšu a gore: 'Šoo gee! Šoo Lahlang wa lena! Ke kgale ke le botša gore ke moradia gomme le ithiba ditsebe. O le dirile eng lehono?

Nke ke a le bona ge le be le robetše le lora bana ba lena ba opela ka peseng ye e ba išago Tshwane, Kganthe ba robetše sepatikana ka sekolong. Hahaa! Ke *lekomoféré* leo, ka mo le tlogo gona; kgakgatha ya go tšwa Bollankwe. Le ka tlogela motho a le dira ditlaela? Ruri le tla be le mpaletše lehono le. A re mo rakeng! Ge ba mmušo ba etla mo ba hwetše lapa lela la gagwe le wetše kgwahlana. Ge a rotofala re tloge re mo laetša melamo le ntlha ya lerumo. Nna ke tla le eta pele ge e le gobane le hloka sebete. Le kile la bona kae tau ya lefšega?'

[Letl. 78–79]

- 9.7 Tsopola sekafoko seo se laetšago moya wa ntwaga setsopolweng se. (1)
- 9.8 Efa mohuta wa thulano wo o tšwelelago mo o be o fe le mohlala wa yona. (2)
- 9.9 Mongwadi o dirišitše tebelelo ya mohuta mang temaneng ya ka godimo? Fahlela karabo ya gago. (2)

- 9.10 Go ya ka tsebo ya gago ya padi ye hlatholla thekniki ya tekolanthago/kgadimonthago ye e dirilego gore batswadi ba befedišwe ke ge bana ba bona ba se ba ya leeto. Ngwala dintlha TŠE PEDI. (2)
- 9.11 Hlaloša ka mo leina la puku le sepelelanago le diteng tša yona. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 9.12 Na o bona mafelelo a padi ye a tšweletša thekniki ya kgegeophetogo? Šitlela karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (3)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 10: POTŠIŠO YE TELELE****LEŠITAPHIRI – OK Matsepe**

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya tikologo ya padi ye.

Teori: (5)
Dintlha: (15)
Polelo e tla abelwa meputso ye mehlano: (5)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 11: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****LEŠITAPHIRI – OK Matsepe**

Lebeledišiša ditsopolwa tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

Taudi o ile a fela a tšwela pele etšwe a bona gore ratswalagwe di mo tlabatlabiša dibete. O tla reng mola kua kgorong banna ba di letetše ka ge a ba rumotše a re ba tle kgorong?

Aowa, Taudi a se re go goka magotlo, a re go bona mesela a tšhaba. Gatee fela Mabothe a rutluloga ka lekgaramelo le lešata, a re go batseta ba gagwe:

'Bašaa, ke tseleng ge ke ilalo. Ge le nyaka go ba ba ga Taudi go tloga lehono, le boleleng e sa le gonabjale ...'

Ge mmagoTaudi a ekwa tšeo, a ema ka maoto motho wa batho, a opa magoswi a re: 'Sebatakomo sa banna, hlompha nna le ge ke le letlakala le le phepheulwago ke phefo. Mongaka, hle dula fase gannyane nke o re tsopolele mogopolo wa gago?'

Mabothe ga a ka a nyatša kgaetšedi ya gagwe. Ka kgonthe a dula fase, eupša sebakeng sa go ba tsopolele mogopolo wa gagwe, a thoma go šipha ka megokgo bjalo ka segotlane.

Aowii, Mabothe o hloma bjang ge a ba fa tšeo ba sa di kgopelago, e bilego ba sa di gopolago? Eile ge ba bona tšeo, ka moka ba mo katoga ka go se tsebe gore ge a fetša go lla, o tllile go dira eng ye botse. Ka yeo nako ke ge bafelegetši ba gagwe ba swere bothata bja go phophotha le go mo tšhela ka direto gore pelo ya gagwe e boele madulong, fela le bona ba mo katogile gannyane ba bile ba utile le marumo a gagwe ka go tseba gore gwa befelwa yena go befetšwe sehlola.

[Letl. 15]

- 11.1 Efa lefelo le sedirišwa tšeo di laetšago gore tikologo ke ya segologolo go tšwa setsopolweng se. (2)
- 11.2 Ditiragalo tše di tšwelelago mo setsopolweng se, di utolla semelo sefe sa Mabothe? (1)
- 11.3 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša kgopolo yeo e tšweletšwago ke moanegi/molaodiši ka go diriša thekniki ya mothalonako setsopolweng se. (2)
- 11.4 Go ya ka poledišano yeo e tšwelelago mo, ke ponelopele/tebelelopele efe ye o bago le yona mabapi le go šipha ka megokgo ga kgoši go lebeletšwe padi ye? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 11.5 Hlaloša ka moo phekgogo ya padi ye e hlotšego diteng tša setsopolwa se ka gona. Ngwala dintlha TŠE THARO. (3)
- 11.6 Na o bona setsopolwa se se kgatha tema morerong wa padi ye? Šitlela karabo ya gago. (2)

LE

SETSOPOLWA SA B

'... Ga se ba babedi fela, ba gona ka boati. Se se lego ntshe ke gore re kweng gore lena le reng fela.'

Ka yeo nako banna ba thoma go gohlola ka pefelo, ba thoma le go šišinyega bjalo ka motšhitšhi wa dinose wo o rothelwago ke meetse goba wo o phafošwago ke moswa wa matšoba ao a fokwago ke moya wo o hlabišago letšatši. Ga go šite gore ba befetšwe. Ba thomile ka go di hlamula, eupša ge e le bjale gona ba kgaramelana ba šupašupana ka go se kwane gore phošo ke ya mang, ebile ga go šite selo gore e ka ba sefoghlele gonabjale. Taudi le Mabothe ge ba di kwa ba bile ba di bona, ba kgopela gore di ribegwe di yo sekwa gae, fela banna ba gana ka la gore ga di theoge thaba e le tša thabeng.

'Ditaba tše le bego le di gopotše ke tše kgolo borrawešo, kudu ge Kgoši Mabothe a ile a ba a ntšha le le rego ntoo ga e ile. Rena re be re sa tsebe gore o be a šupa eng, fela re kwele gore o be a šupa ge le bolaile Mphoka yoo rena ka moka ka go se tsebe, re ilego ra re o rothothilwe ke madira a Matepe ...'

Banna ba ile ba di hlohlora ka moka, ba bolela nnete ye e tonyago e ponaponago, nnete yeo e ilego ya gatsetša madi a ba kgoro ya Mpholo yeo e bego e tseba ge Mphoka a bolailwe ke Matepe.

[Letl. 65]

- 11.7 Tsopola tiragalo yeo e laetšago moya wa ntwaga setsopolweng se. (1)
- 11.8 Efa mohuta wa thulano wo o tšwelelago mo o be o fe le mohlala wa yona. (2)
- 11.9 Mongwadi o dirišitše tebelelo ya mohuta mang temaneng ya ka godimo? Fahlela karabo ya gago. (2)

- 11.10 Go ya ka tsebo ya gago ya padi ye hlatholla thekniki ya tekolanthago/kgadimonthago ye e dirilego gore Kgoši Taudi le Kgoši Mabothe ba botše banna gore taba ya dikgogakgogano e ribegwe. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 11.11 Hlaloša ka mo leina la puku le sepelelanago le diteng tša yona. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 11.12 Na o bona mafelelo a padi ye a tšweletša thekniki ya kgegeophetogo? Šitlela karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (3)
- [25]**

GOBA**POTŠIŠO YA 12: POTŠIŠO YE TELELE****TLHAKOLENG – MD Kekana**

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya tikologo ya padi ye.

Teori: (5)
Dintlha: (15)
Polelo e tla Abelwa meputso ye mehlano (5)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 13: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA****TLHAKOLENG – MD Kekana**

Bala ditsopolwa tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

Legora leo le be le ne lesoro la dikoloi fela e le molao gore motho ge a tsena le ge a etšwa a boe nalo, kudu bošego. Mo fase ga yona ba be ba epile molete gomme ba beile ditšhipi tša go redimoša ditlhako tša dikgomo le dipudi. Ka go realo go be go se bonolo gore di putle fao le ge boradifatanaga ba ka tlogela lesoro leo le ahlame. Go tloga moo go thoma sethokgwa se sengwe gape pele motho a ka fihla mašemong a maropeng. Ka morago ga ona o tla be o tsene motseng.

Nkuke o ile ge a lebile tseleng ya sekontiri a bona selo tsoko se sepela pele ga gagwe. Ka baka la bofšega a širela ka sehlare a dutše a ela kudumela ka diatleng le ka mahwafeng. O ile go širela bjalo selo sela le sona sa ema phoo gare ga tsela. Se ile ge se thoma go itšhikinya gape a bona eke ke sebopego sa motho, le gona wa mosadi.

Ka thušo ya ngwedi o ile a kgona go bona gape gore motho yoo o swere morwalo. O ile a sa roromela a bona motho yola a bea morwalo fase a bile a khunama ka matolo. O khunama mola lebaka la go fetša pelo eke motho a bea thapelo. Go emeng ga gagwe o ile a gadima kua le kua go kgonthišiša gore ga a bonwe. Motho wa ntshe o ile go kgotsofala gore ga go sebatladi a tloga ka lebelo la mmutla a tsena sethokgweng. Morwalo wa šala gona mola gare ga tsela.

[Letl. 3]

- 13.1 Efa didirišwa TŠE PEDI tšeo di laetšago gore tikologo ke ya sebjalebjae go tšwa setsopolweng se. (2)
- 13.2 Ditiragalo tše di tšwelelago mo setsopolweng se, di utolla semelo sefe sa Nkuke? (1)
- 13.3 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša kgopolo yeo e tšweletšwago ke mongwadi ka go diriša thekniki ya mothalonako setsopolweng se. (2)
- 13.4 Go ya ka tiro ya go bea sephuthelwana tseleng, ke ponelopele/tebelelopele efe yeo o bago le yona mabapi le seo se ka hlagelago motšei wa sephuthelwana seo a sa se fiwago go lebeletšwe padi ye? Ngwala dintlha TŠE PEDI. (2)
- 13.5 Hlaloša ka moo phekgogo ya padi ye e hlotšego diteng tša setsopolwa se ka gona. Ngwala dintlha TŠE THARO. (3)
- 13.6 Na o bona setsopolwa se se kgatha tema morerong wa padi ye? Šitlela karabo ya gago. (2)

LE**SETSOPOLWA SA B**

... Bontši go be go se bonolo go bona go dumela taba yeo ka baka la gore Swele o be a šetše a thomile go ba tšwa menaganong. Le ge go le bjalo ba go mo tseba gabotse ba ile ba tiišetša gore ke yena. Go fediša dingangišano le dikgonono yo mongwe a šišinya gore go bitšwe mosadi wa gagwe. Wa mohuta woo mošomo ba o tlogelela banna ba molao. Bona ba kgopela mong wa lapa gore a yo ba laetša ga Swele.

Banna ba maphodisa ba ile ge ba fihla ga Swele ba hwetša mosadi wa gagwe a sa re o namela koloi ya go ya mošomong. Gona moo ba mo thibela le go laela mong wa koloi yeo gore a ka sepela. Thušanang o ile a sa ahlame banna bale ba mo tlabela saruri ka go mo kgeregela ka dipotšišo mabapi le monna wa gagwe. Ba ile go kgotsofala gore ga a tsebe selo ba fegolla se borala le ge e le gore se be se galaka.

Ba ruma ka go mo kgopela gore a thekge ditho a yo ba rarollela bothata bja setopo seo go gononelwago gore ke sa monna wa gagwe. Tšatši leo tšhiwana ya Modimo e ile ya tlapelwa ke meso. Ba ile ge ba fihla ga Mphapa lešaba lela la homola gwa re kgwathi! Ka nako yeo batho ka moka ba be ba ntšheditšwe kua mokgotheng, go šetše ba lapa le ba mošate feela. Ge ba tsena ka kgoro ke ge Thušanang a roromela le ka fase ga maoto. Gape go lebana le setopo ka mahlo ga se papadi.

[Letl. 140]

- 13.7 Tsopola lefoko leo le laetšago moya wa leago setsopolweng se. (1)
- 13.8 Efa mohuta wa thulano wo o tšwelelago mo o be o fe le mohlala wa yona. (2)
- 13.9 Mongwadi o dirišitše tebelelo ya mohuta mang temaneng ya ka godimo? Fahlela karabo ya gago. (2)

- 13.10 Go ya ka tsebo ya gago ya padi ye, hlatholla thekniki ya tekolanthago/kgadimonthago ye e dirilego gore Thušanang a makatšwe ke ge maphodisa a mmotšiša dipotšišo mabapi le monna wa gagwe, ba be ba mmotša ka setopo seo se hweditšwego ka ga Mphapa. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 13.11 Hlaloša ka mo leina la padi le sepelelanago le diteng tša yona. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 13.12 Na o bona mafelelo a padi ye a tšweletša thekniki ya kgegeophetogo? Šitlela karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (3)
- [25]**

GOBA

KANEGELOTŠHABA

Araba potšišo YE TELELE goba YA DITSOPOLWA. Botelele bja karabo ye telele e be mantšu a go se fete a 450.

POTŠIŠO YA 14: POTŠIŠO YE TELELE**TODI YA BATLOGOLO – M Makgopa**

Sekaseka tikologo ya nonwane le sereto tše o di filwego.

Teori: (5)
Dintlha: (15)
Polelo e tla abelwa meputso ye mehlano: (5)

TŠHWENE KE MOTHO, GA E BOLAWÉ!

Nonwane, Nonwane!
Keleketla! ...

... O ile go opela koša ye, a le gare a phapha magoswi, tšhwene yela ya napa ya retologa, ya taditetša moo lentšu le bego le etšwa gona. Batho ba motse ba ile ba napa ba kukuruga gore mokgalabje yoo ke nnete o a loya ebile o loya ka ditšhwene. E ile ya ba nke ke tlae ke tlae, taba yela ya go loya ga mokgalabje ya tia.

E ile e le letšatši le lengwe, setšhaba sa kwana gore mokgalabje yoo a tlišwe mošate. Letšatšing leo kgoro e ile ya tlala wa go tšhologa. Mokgalabje o ile a bewa pele ga kgoro, gomme a re go latofatšwa ka molato wa boloi, a fetola ka la gore: 'Nna ke bone bokaone e le gore ke ipulele Manyeleti ka mola lapeng la ka. Mošomo wa ka wo mogolo ke nna motsomi wa diphoofole tša naga. Ka mola lapeng la ka ke ruile mehuhuta ya diphoofole. Ke kgethile go rua tšeo ke bonago nke di a hwelela mo tikologong ya gaborena.

Mohola wa bontši bja diphoofole tše tša tikologo tše, ke go alafa bojagajagana bjo le bo bonago ka kua gae. Maswi a bontši bja diphoofole tše a thuša go raka malwetši a bana, kudukudu ge ke kgonne go hwetša medu le matlakala a ye mengwe ya mehlare ya tikologo. Ye mengwe ya mehlare ya tikologo yeo e hwelelago ke dirile legora ka yona gomme ke thuša go huruša malwetši a bana ka yona.'

Motse o ile wa šala o maketše ge a ba botša gore ke mokgwa wa gagwe wa go hlokomela, go šomiša tikologo le go šireletša tikologo ...
... Mpho! Sa mosela senkota!

[Letl. 58]

LE

MAPHUNGUBWE

- 1 Ke thaba sekatafola moeding wa dinokakgolo tše pedi,
 2 Limpopo le Shashe, noka tša badimo le Modimo,
 3 Magahlanong a dinagabotse tša Afrika ya ka Borwa;
 4 Moo di nošanago meetse a mokgako gona,
 5 Moo di botšišanago wa mesepelo meetseng di fetilego,
 6 Moo di rerago tselakgolo, tselatelele monepenepe,
 7 Go thulamela lebaleng la naga ya Mozambique,
 8 Go be go fihlelela di re ka lewatleng la India, phuu ..., šwalala ...!
- 9 Ke thababotse, thaba mpatlakana,
 10 Mola dithaba bontši di tumile ka hlogo tša dintsutswana,
 11 Ke thaba sereledi, bodula magošimagolo a bohlale bja go hlompha tlhago,
 12 Ke thaba sebopša ka gauta, tshipi le koporo,
 13 Thaba seduladithakgathakga tša basadi ba diroto,
 14 Bomma badiri ba dipheta tše bekenyago wa dinaledi le letšatši,
 15 Thabakgolo selota phiri tša bohlale bja Maafrika,
 16 Borua tšhukudugauta ya dimaka, dimakatša ditšhabatšhaba.
- 17 Go wena go phetše bagale ba bohlale bja ngwedi le dinaledi,
 18 Ka ge bja letšatši bo be bo ka re tološa,
 19 Go wena go phetše mehlobohlobo ka leratorato la Seafrika,
 20 Go wena go tswetše kgwebišano ya Maindia, Matšhaena, Maphesia,
 Maegepeta le Bathobaso,
 21 Go wena go ruilwe maphoofolo ohle a emelago Afrika sefaleng sa botse bja
 tlhago lefaseng,
 22 Mola melapong ya gago go huba moja wa temo,
 23 Bana ba gago ba ipshina ka maswetheswethe a mokhora,
 24 Ba thekerekiša theka lenanana, sethabiša pelo tša boratedu.

[Letl. 91–92]

[25]**GOBA**

POTŠIŠO YA 15: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA**TODI YA BATLOGOLO – M Makgopa**

Bala ditsopolwa tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A**BASADI BA BARARO**

E rile e le nonwane!
Keleketla!

E rile e le basadi ba ba bangwe ba bararo, e le baagišani! Ka letšatši le lengwe ba kwana go ya thabeng go yo rema dikgong. Ba rile go kwana ba napa ba tšea manti a bona le dilepe ba sepela. Ge ba eya fao thabeng ba be ba tshela noka gomme ba ile ba sepela gabotse gwa hlokega mathata. Ba rile go fihla fao thabeng ba rema dikgong, ba di rema ya ba tše dintši. Ke moka ba di tlema, ba di rwala, ba sepela, ba ya ka gae.

Ka ge ba tshetše noka ge ba boa, sebakeng sa gore ba e tshela gape, ba se ke ba dira bjalo. Ba ile ba bona gore bokaone ke gore ba role dikgong ka thoko ga noka gomme ba hlape dikudumela. Kgonthe ba ile ba rola dikgong tša bona gomme ba apola diaparo. Go tloga moo ba tsena ka bodibeng, ba napa ba thoma go hlapa. Ba rile ge ba le gare ba hlapa, ba bona yo mongwe wa bona a sobelela tlasetlase, **a metšwa ke bodiba, a napa a hwelela.**

Basadi bao ba babedi ba ba šetšego ba ile ba tšhoga kudu gomme ba tlogela le go hlapa, ba tšea diaparo tša bona, ba apara, ba rwala le dikgong tša bona, ba tšhabela gae. Ba rile ge ba fihla ka gae, ba ya ka lapeng la mosadi yola wa go metšwa ke bodiba. Ba ile ba fihla gomme ba botšša bana ba gagwe gore mmagobona o meditišwe ke bodiba.

[Letl.28–29]

- 15.1 Tsopola matseno a nonwane ye. (1)
- 15.2 Go tšwa setsopolweng, efa tiragalo ya go tšhoša yeo e godišago bothata nonwaneng ye. (1)
- 15.3 Bapetša ditlwaelo tša basadi ba nonwane ye le tša basadi ba matšatši a lehono. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 15.4 Go ya ka tsebo ya gago, akaretša molaetša wa nonwane ye ka go šomiša seema o be o fe le tlhalošo ya sona. (2)
- 15.5 Go ya ka kwešišo ya gago, hlatholla bohlokwa bja ditumelo le ditlwaelo nonwaneng ye. Fahlela ka dintlha TŠE NNE. (4)
- 15.6 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša ka moo moanegi a dirišitšego sekapolelo nonwaneng ya gagwe o lebeletše seo se kotofaditšwego. (2)
- 15.7 Na o a dumela gore tlemollo ya lehuto ya nonwane ye e nyalelana le maselamose? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)

LE

SETSOPOLWA SA B**KGOŠI MALEBOHO**

- 1 Ke Mohananwa wa Mmatšhwene a Lebule,
- 2 Tšhwene senaiwammele
- 3 Mola ka makopong e sa naiwe;
- 4 Ke setlogolo sa Batswana,
- 5 Basarwa batho ba boKgama le Mmangwato
- 6 Ngwato 'a Mphela le Hlabirwa;
- 7 Ke tšhwene ya Mašiale gare, thaka tša go šia go gobolwa,
- 8 Ke motho wa boSeiphi sa boRahlapi a bodiba
- 9 Ke Ratšhatšha Mashilo morwarre wa magoboko,
- 10 Madireng ke ya ke le noši
- 11 Ga ke romeletše masogana.
- 12 Bana le bommabo ba ile ba ntshega go bopega,
- 13 Nna phoofolo sešikalethaba le mawa,
- 14 Ka hwa ka disego
- 15 Ka be ka nyaka go fegologa mohlatsweng,
- 16 Ka re ke fetola ka re ga se lekopo ke dikepisi tša masogana tše!
- 17 Ba re mosela wa ntšokotšoko šoo o lekeletše,
- 18 Ka re ga se mosela,
- 19 Ke dirotwane tša masogana.
- 20 Boya bjona ka gana nnang gore ke bjona,
- 21 Ka re ga se boya ke dipaki tša masogana!

[Letl.114–115]

- 15.8 Na moeno wa Kgoši Maleboho o lebantšwe le phoofolo efe? (1)
- 15.9 Efa tswalano gare ga Kgoši Maleboho le Batswana. (1)
- 15.10 Akaretša seo se tšweletšwago ke methalotheto ya 9 le 10 o lebeletše ditumelo tša setšo. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 15.11 Na tikologo ye e dirišitšwego mo seretong se e amana bjang le Kgoši Maleboho bjalo ka moetapele wa setšo? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 15.12 Hlaloša semelo sa Kgoši Maleboho seo se tšweletšwago ke methalotheto ya 16–18. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 15.13 Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla maikutlo ao a aparetšego sereti o lebeletše setšo ka kakaretšo. (2)

[25]**PALOMOKA YA KAROLO B: 25**

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA

Araba potšišo YE TELELE goba YA DITSOPOLWA. Ge o kgethile ditsopolwa KAROLONG YA B gona araba ye telele KAROLONG ye. Ge o kgethile ye telele KAROLONG YA B gona kgetha ya ditsopolwa mo go KAROLO ye. Botelele bja karabo ye telele e be mantšu a go se fete a 450.

POTŠIŠO YA 16: POTŠIŠO YE TELELE**NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu**

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya **papalego** ya papadi ye.

Teori: (5)
Dintlha: (15)
Polelo e tla abelwa meputso ye mehlano: (5)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 17: POTŠIŠO YA DITSOPOLWA****NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu**

Bala ditsopolwa tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

MPHAKA:	Sepelang le ntlogele ke le bjalo.
HUNADI:	<i>(O tlabegile ebile o befetšwe)</i> O re sepelang! Na wena ga o sa ya kerekeng?
MPHAKA:	Se mphate diganong. Ke re sepelang le ye kerekeng yeo ya lena.
HUNADI:	Sešane sa basadi! Mphaka ge o be o re ke šidulle diaparo tša gago mantšiboa o be o e ra ge o tlo ntira sona se?
MPHAKA:	Na ga o nkwe gore ke reng?
HUNADI:	Ke go kwa o bolela selo mang?
MPHAKA:	<i>(O thoma go fela pelo)</i> O bale mantšu a gago.
HUNADI:	Hleng wena hlogo ya lapa o thomile go a metša?
MPHAKA:	O re ke metša mantšu a ka? Afa o a tseba gore o a nthoga?
HUNADI:	Ga ke go roge le gatee. Ke wena o tshepišitšeng moruti ge a be a le fa gore o tla ka kerekeng mamohla.
MPHAKA:	Go hlanama ga go elwe mošate. Sepelang le mmotše gore ke šitegile.

HUNADI: Mma a ntswetše! Monna yo o hloma bjang? Ke thome maaka nna ke re o šitegile?

MPHAKA: Ge o sa rate go mmotša ka moo ke go laelago, o homole ge a go botšiša gore ke kae.

HUNADI: (*O leka go mo rapela*) A re boele ka ntlong o nke o yo mpotša gabotse.

MPHAKA: Ke yo go botšang? (*O bolelela godimo*)

HUNADI: Tlogela go hlaba lešata o tla re bakela mahlo a baagišane.

MPHAKA: (*O kgathotše mahlong*) Mahlo a baagišane ga ke na le taba le ona nna.

HUNADI: (*O kwatama pele ga gagwe*) Ke a go rapela hle Tholo a re tsene ka ngwakong.

[Letl. 21]

- 17.1 Efa mohuta wa tikologo wo o dirišitšwego setsopolweng se. (1)
- 17.2 Na tema ye e kgathwago ke mongwadi e laeditšwe ka tsela efe? (1)
- 17.3 Bontšha seo se hlolago thulano magareng ga babapadi ba o be o laetše seo se hlohleleditšego gore go be le thulano yeo. (2)
- 17.4 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša bohlokwa bja poledišano papading. (2)
- 17.5 Go ya ka kwešišo ya gago ya papadi ye, hlatholla thekniki ya tekolanthago/kgadimonthago o lebeletše ditiragalo tšeo di diregilego pele ga diteng tša setsopolwa se. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 17.6 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša ka mo setsopolwa se se kgathago tema kgodišong ya bothata go lebeletšwe papadi ye. (2)
- 17.7 Hlatholla maikutlo a gago o lebeletše nyalelano ya leina la puku le diteng tša yona. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

LE**SETSOPOLWA SA B**

NKONO: O bona mo go tloga go phala Bonwatau?

MPHAKA: Go le kaone kae ka gore le nna ke swana le wena ke beilwe maratetšong. Nka thenkgollwa nako ye nngwe le ye nngwe.

NKONO: Ba sa tšo go fa maemo a rabadia bjale?

MPHAKA: Ke bolela bjalo, išago go tla ba le yo mongwe madulong ona a a ka.

NKONO: Aowa gona di padile. Ga re se di ukame le go di ukama re letele meso. Maiseise ga a fele mo. E re ke go šie.

MPHAKA:	Ke leboga maoto. Re ithekgile ka lena hle Morena Nkono. Le fele le tlo re loma tsebe.
NKONO:	Ntaelele go bomma hle!
MPHAKA:	Ke tla go laelela ke kwa nke o sa hlapa.
NKONO:	Gona se mo tshwenye re tla bonana. <i>(O a tšwa)</i>
MPHAKA:	<i>(O bolela a nnoši)</i> Ke nyakile go hwela nageng. Ge e le gore di a loka Bonwatau ke tla boela. Go boela pitšeng etse ke go swa! Ga go sa nthuša selo bokaone ke hwele nageng. Go gomela Bonwatau ke go ipakela tše kgolo. Nka bitšwa ka mainaina. Ke matladibudule. Ke tla mola ba kgotše tau meno. Monna o bolawa ke se a se llogo, ke tla hwela dikanong tša ka. E ka ba go hwela nageng ke gona go hwela dikano? Ee, aowa! Ke reng ka ikgata mohlala? Ge di ka loka ke tla gomela gae. Go robala fela mobung o nkgodišitšeng. Le ge la ka e ka ba le lesane ka kitlelwa ka mokotleng bjalo ka hotši.
HUNADI:	<i>(O a bitša a le kgojana)</i> Mphaka!
MPHAKA:	O a bitša Mogatšaka?
HUNADI:	Na o hlamula le mang?
MPHAKA:	O nkwa ke reng?

[Letl. 97–98]

- 17.8 Tsopola polelo yeo e bontšhago tlhompho ya Nkono. (1)
- 17.9 Efa tiragalo ye e ka kgonegago go bapalwa sefaleng mo setsopolweng. (1)
- 17.10 Ka dintlha TŠE THARO bapetša ponelopele/tebelelopele ya gago mabapi le gore Mphaka a ka thenkgollwa setulong nako ye nngwe le ye nngwe le seo se diregago papading ye. (3)
- 17.11 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša seo se hlotšego moya wa kgakanego polelongnoši ya Mphaka. (2)
- 17.12 Bontšha ka moo setsopolwa se se kgathago tema sehloeng sa papadi ye. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 17.13 Na o bona mongwadi a kgonne go tšweletša ponagalo ya kgegeotiragatšo papading ye? Nošetša karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (3)

[25]**GOBA**

POTŠIŠO YA 18: POTŠIŠO YE TELELE**LEHUFA – P Mothupi**

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya **papalego** ya papadi ye.

Teori: (5)
Dintlha: (15)
Polelo e tla abelwa meputso ye mehlano: (5)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 19: POTŠIŠO YA DITSOPOLWA****LEHUFA – P Mothupi**

Bala ditsopolwa tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

NTSHEPE:	(O bala kuranta)
NTLOGELENG:	(O tšwa ka phapošing ya bona a swere puku ka letsogo) Hee, wena Ntshepe! Ke dinomoro tša mang tše?
NTSHEPE:	(O tsoša hlogo) O ra dinomoro dife bjale, Mogatšaka?
NTLOGELENG: wa	(Ka bogale) Ke bolela ka tše o di fihlilego ka mo morabeng paki!
NTSHEPE:	(Ka go iketla) Nke o di tliše mo ke di bone.
NTLOGELENG:	O di bone ge di dira eng? A ke re o a di tseba?
NTSHEPE:	(O homola sebakanyana a beile monwana molomong)
NTLOGELENG:	Bjale o homoletše eng? A o sa nagana go tlo mpotša maaka?
NTSHEPE:	Aowa, Mogatšaka, dinomoro tše o boelago ka tšona ke tša Lerato. O nneile tšona mesong ge ...
NTLOGELENG:	(O mo tsena ganong ka bogale) Ga o na dihlong, monna tena! Kgane ebile o a di tseba gore ke tša mang?
NTSHEPE:	Ke sa di tsebe ke itšeng mola di neilwe nna?
NTLOGELENG:	Ke kgale ke go bona gore o na le mathaithai, Ntshepe. E sa le gore re tle mo Motetema ga o sa swarega.

NTSHEPE:	Aowa, Mmagwe, dinomoro tšeo ke tša Lerato yo ke ilego ka mo ruta kua Diepkloof.
NTLOGELENG:	Bjale ge o ile wa mo ruta, o go neelang dinomoro tša mogala?
NTSHEPE:	Mogatšaka, Lerato o šoma lebenkeleng la diphahlo kua Groblersdal. O nneile dinomoro tše gore ke fele ke mo leletša ge ke ...
NTLOGELENG:	Tlogela kua! O re o dira mang setlaela sa gago?
NTSHEPE:	Wena o tshwenya ka go ntsena ganong ke sa bolela.
NTLOGELENG:	A ke re ke a kwa gore o thoma maaka a matala.
NTSHEPE:	Gomme ke go botša nnete, Mogatšaka, dinomoro tšeo ke di tšere go Lerato gore ge ke nyaka se sengwe lebenkeleng la bona ke kgone go mo leletša.

[Letl 4]

- 19.1 Efa mohuta wa tikologo wo o dirišitšwego setsopolweng se. (1)
- 19.2 Na tema ye e kgathwago ke mongwadi e laeditšwe ka tsela efe? (1)
- 19.3 Bontšha seo se hloago thulano magareng ga babapadi ba o be o laetše seo se hlohleleditšego gore go be le thulano yeo. (2)
- 19.4 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša bohlokwa bja poledišano papading. (2)
- 19.5 Go ya ka kwešišo ya gago ya papadi ye, hlatholla thekniki ya tekolanthago/kgadimonthago o lebeletše ditiragalo tšeo di diregilego pele ga diteng tša setsopolwa se. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 19.6 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša ka mo setsopolwa se se kgathago tema kgodišong ya bothata go lebeletšwe papadi ye. (2)
- 19.7 Hlatholla maikutlo a gago o lebeletše nyalelano ya leina la puku le diteng tša yona. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

LE

SETSOPOLWA B

LERATO:	<i>(O itshwere lehlaya ebile o bolela a nnoši)</i> Ke gore mathata a ka le monna yo a tlo rarologa ge go tliile eng? Ke re ke leka go boledišana le yena eupša go no swana le ge ke tšhela leswika ka meetse. A ke tlo fetša ke dirile eng gona mo? A ke laetše Ntshepe gore ke a mo rata? <i>(O a lla)</i> Bokaone bjona bo ka se be gona mo. <i>(O phumola mamina)</i> Ke swanetše go ya kerekeng lehono. Mohlomongwe ge nka ya ke tlo ikwa ke imologile moyeng. <i>(O lebelela sešupanako sa letsogo)</i> E šetše e le seripagare go tšwa go iri ya senyane. Etse kereke e tsena ka iri ya lesome? A ke itokišetše go tloga. Pele ke sepela ke tlo ngwala lengwalwana la go tsebiša Radithekisi gore ke ile kae. Ke a tseba gore ge nka se mo tsebiše o tlo tla a mpolotša go fihla mapanta a gagwe a kgaoga. <i>(O a le ngwala ebile o le bea godimo ga tafolana ya disofa)</i> Aga, ke feditše bjale! <i>(O a tšwa. Radithekisi o šala a fihla.)</i>
RADITHEKISI:	<i>(O tsena ka bodulong a bolela a nnoši)</i> Ke gore mosatšana yo a ka be a ile kae? Ke mmotša ka mehla gore ga ke nyake a etšwa ka heke. <i>(O a befelwa)</i> O tlo hwetša a ile banneng. Le nna ke dirile phošo ka go nyala moitshwarahlepi wa go swana le yo. O dirwa ke go hlwa a balabala dipukwana tše tša batho ba mapona. Ke tlogile ke makala gore a tla a rekile 'phenti' ya go bitša mašeleng ka tsela ye.

[Letl. 57]

- 19.8 Tsopola polelo yeo e bontšhago lehufa la Radithekisi. (1)
- 19.9 Efa tiragalo ye e ka kgonegago go bapalwa sefaleng mo setsopolweng. (1)
- 19.10 Ka dintlha TŠE THARO bapetša ponelopele/tebelelopele ya gago mabapi le mathata ao Lerato a lebanego le ona ka gare ga lenyalo la gagwe le seo se diregago papading ye. (3)
- 19.11 Hlaloša ka dintlha TŠE PEDI seo se hlotšego moya wa ntwana setsopolweng se. (2)
- 19.12 Ka dintlha TŠE PEDI bontšha ka moo setsopolwa se se kgathago tema sehloeng sa papadi ye. (2)
- 19.13 Na o bona mongwadi a kgonne go tšweletša ponagalo ya kgegeotiragatšo papading ye? Nošetša karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (3)

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 25
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80